Seredžius hillfort I

In 2010, the KPIP conducted a field evaluation at the site of trenches dug during the Second World War on the flat hilltop of Seredžius hillfort I (Jurbarkas District). Under the sod in the 10 m^2 trench that was excavated (Fig. 1) was found a 20–50 cm thick layer of mixed grey soil, which contained isolated brick fragments and bullet casings. Under this layer was a 1.1–1.3 m thick cultural layer of black soil with archaeological finds (Fig. 2).

The cultural layer contained three iron tanged crossbow bolt heads (Fig. 3) and somewhat deeper, a bronze penannular brooch with zoomorphic terminals and a twisted shank (Fig. 4:1) and a bronze cruciform brooch that had partially melted, was badly damaged by corrosion, had one broken off corner, and was reminiscent in form of a stylised cross (Fig. 4:2). The brooch's terminals were adorned with two V (?)-shaped designs set off by notches. Its tongue attachment mechanism has survived. The layer also contained four knives with push tangs, two coil beads, a bronze ring with a twisted wire shank, a needle and fishing hook (Fig. 5), and 36 sherds of hand thrown ceramics decorated with wavy, impressed, and stamped designs (Fig. 6).

On the basis of finds, the layer dates to the 13th–14th centuries and is connected with the 14th-century harassment of Pieštvė Castle.

Andra Simniškytė

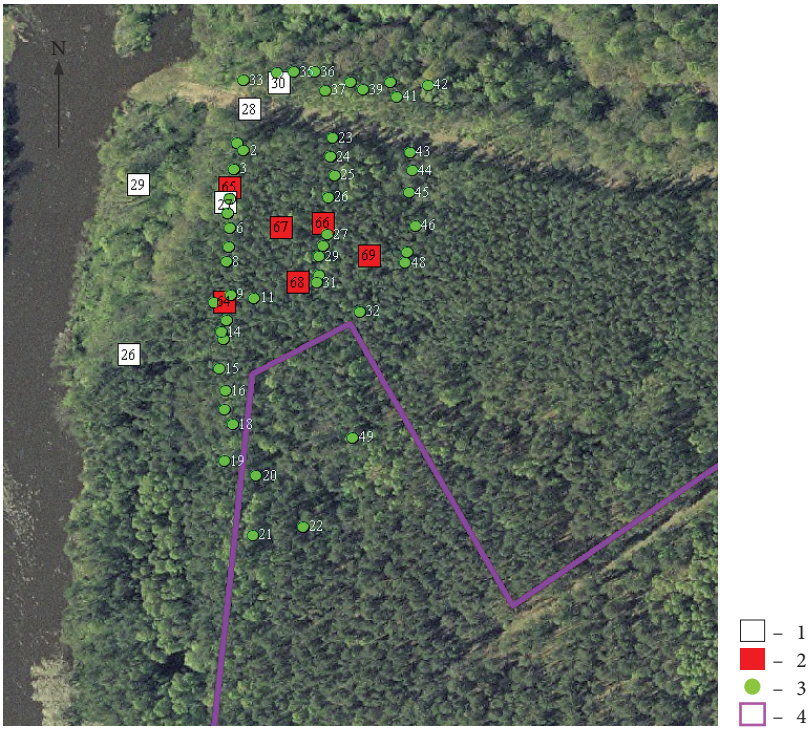
Jakšiškio neįtvirtinta gyvenvietė

Vykdant tarpinstitucinį mokslinį projektą „Archeokraštovaizdis“, buvo tęsiami archeologiniai žvalgomieji tyrimai Šventosios vidurupyje (Anykščių r.). 2010 m. tyrimai koncentruoti 2009 m. aptiktoje spėjamoje Jakšiškio neįtvirtintoje gyvenvietėje, esančioje prie pat Jakšiškio pilkapyno, į Š nuo jo, pirmoje viršsalpinėje terasoje, aukštumos kampe tarp Šventosios ir į ją įtekančio Dagios upelio.

2010 m. žvalgomaisiais archeologiniais tyrimais siekta nustatyti gyvenvietės ribas ir antropogeninės veiklos intensyvumą joje. Tam gyvenvietėje daryti gręžiniai, vizualiai vertinant sedimentaciją jų stulpeliuose bei atliekant kokybinį fosfatų (P) testą. Kultūrinis sluoksnis tikrintas 1 m ilgio grąžtais. Padaryti 49 gręžiniai (1 pav.), juos išdėstant 4-iomis skirtingo ilgio eilėmis, kuriose atstumas tarp gretimų gręžinių buvęs maždaug 10 m. Trys gręžinių eilės išdėstytos iš Š į P, lygiagrečiai Šventosios upei (arčiausiai upės – gręžiniai 1–22, tolėliau – 23–32, toliausiai – 43–49). Š eilių galas siekęs dujotiekio liniją, P – pilkapyno teritoriją. Tar eilių buvę 40–50 m tarpai. Dar viena gręžinių eilė (33–42) ėjo iš V į R, palei Dagios upelį, aukštumos pakraštyje tarp skardžio į upelį ir dujotiekio linijos. Tokiu būdu buvo iššvalgytas 100x240 m plotas arba beveik 2,5 ha. Vėliau tam tikrose gyvenvietės dalyse iškasti 6 kontroliniai šurfai 64–69 (iš viso 6 m^2).

Šurfuose ir gręžiniuose pilkas kietas kultūrinis sluoksnis su degusiais akmenukais aptiktas iš karto po paviršiniu sluoksniu. Jame pasitaikė tinko gabalėlių ir lipdytos keramikos šukių lygiu ir grublėtu paviršiumi. Aptikti radiniai perduoti LNM. Gyvenvietė yra vienalaikė su pilkapynu, datuojama I tūkst. II puse.

Fosforo kokybinis testas atliktas remiantis įprastine metodika (reagentus ir tirpalus paruošė dr. A. Selskienė Chemijos institute), praktine lauko testo atlikimo patirtimi, ją

0 60 m

1 pav. 2009–2010 m. tyrinėtos vietos Jakšiškio neįtvirtintoje gyvenvietėje: 1 – 2009 m. šurfai; 2 – 2010 m. šurfai 64–69; 3 – 2010 m. gręžiniai; 4 – Jakšiškio pilkapyno teritorija. A. Simniškytės brėž.

Fig. 1. Locations investigated during 2009–2010 at the Jakšiškis unenclosed settlement: 1 – the 2009 test pits; 2 – the 2010 test pits 64–69; 3 – the 2010 boreholes; 4 – the grounds of Jakšiškis hillfort.

adaptuojant prie konkrečių rezultatų iš Jakšiškio gyvenvietės.

Fosfatų analizei imti 5 cm ilgio gręžinio stulpeliai. Jei iš to paties sedimentacinio sluoksnio imti keli mėginiai, jie atitinkamai pažymėti raidėmis, pvz., B1, B2 ir t. t. Bandinių kiekis priklausė nuo litologijos. Esant nesudėtingai ir sekliai litologijai (pvz., miškožemiui ir įžemiui) imtas tik vienas ar keli bandiniai. Jei sedimentacija sudėtingesnė ir gilesnė, – atitinkamai didesnis ir bandinių kiekis, kai kur imti 4–5 bandiniai iš skirtingų gręžinio stulpelių. Iš 48 gręžinių atlikti 87 fosfatų analizės testai. Dar 2 mėginiai ištirti gręžinyje 49, išgręžtame netoli pilkapyno Š ribos buvusiame pilkapio sampile.

Žvalgytoje 2,5 ha gyvenvietės dalyje ženkliausia fosforo koncentracija fiksuota aukštumos pakraščiuose prie Šventosios upės ir Dagios upelio. Tad neabejotinai galima teigti, jog XX a. pabaigoje palei Dagios upelį nutiestas dujotiekis suardė žymią gyvenvietės dalį. Tolstant nuo santakos P kryptimi fosforo koncentracija kiek sumažėja, tačiau išlieka gana ženkli iki pat pilkapyno teritorijos ir iš dalies joje. Tiesa, antropogeninės kilmės fosforo reikšmės čia jau greičiausiai susijusios su kitokio pobūdžio veikla nei gyvenvietėje. V kryp-

timi palei Dagios upelį gyvenvietės ribos siekusios toliau nei 100 m ir išėjusios iš tirto ploto ribų. R kryptimi fosforo reikšmės mažėja: trečiojoje Š–P kryptimi orientuotoje gręžinių eilėje maždaug 100–140 m atstumu nuo Šventosios fosforo reikšmės nežymios. Vizuali tiek šios gręžinių eilės, tiek gręžinių gyvenvietės gilumoje apžiūra (nesudėtinga sedimentacija) indikavo čia būsiant gyvenvietės užribį. Tačiau iškastame šurfe 69 dar rasta degusių ir skilusių akmenų, kurie sietini su žmogaus veikla gyvenvietėje. Gan netikėti buvo gyvenvietės vidinėje dalyje vieno gręžinio fosforo koncentracijos rodikliai – vieni aukščiausių visoje gyvenvietėje. Šioje vietoje iškasus kontrolinį šurfą (66) paaiškėjo, jog čia buvusi kažkokia ūkinė duobė, kurioje be keramikos fragmentų aptikta ir kaulo skeveldra.

Bendrai fosforo koncentracija gyvenvietėje buvusi netolygi, fosforo reikšmių kitimas nenuoseklus. Gretimų gręžinių rodikliai šokinėjo nuo maksimalių iki minimalių reikšmių. Nors gręžiniuose arčiau vandens aukštos fosforo reikšmės pasitaikė dažniau, tačiau čia gausu ir rezultatų su žema fosforo koncentracija. Tai reiktų sieti ne tik su netolygiu apgyvendinimu, bet ir su skirtingo pobūdžio veikla, – fosforas neindikuoja visos antropogeninės veiklos pėdsakų, tik tam tikrą jos rūšį, susijusią su gyvulių laikymu uždarose patalpose, maisto gamyba, atliekų zonomis, todėl nežymūs fosforo kiekiai jokiu būdu nereiškia antropogeninės veiklos nebuvimo. Galima daryti prielaidą, jog gyvenamoji zona buvusi aukštumos pakraščiuose arčiau Šventosios upės ir Dagios upelio. Nežinia, kokia gyvenvietės dalis erodavusi, nemažai jos suardė dujotiekio linija. Gyvenvietės dalyje, esančioje atokiau vandens, galėjusi vykti įvairi kitokia ūkinė veikla, o taip pat būti įrengta atliekų ar maisto saugojimo vietų.

Jakšiškis unenclosed settlement

In 2010, a field evaluation was conducted at the suspected site of the Jakšiškis unenclosed settlement (Anykščiai District) discovered in 2009. The investigation's aim was to determine the settlement's boundaries and the intensity of the anthropogenic activities within them. To this end, boreholes were made at the settlement, the sedimentation in the cores visually evaluated, and a qualitative phosphate (P) test conducted. The cultural layer was checked with 1 m long borers (49 boreholes and 89 phosphate tests) and a 100 x 240 m area (almost 2.5 ha) was surveyed. Later six test pits, nos. 64–69 (a total of 6 m^2) (Fig. 1) were excavated in separate parts of the settlement.

In the surveyed 2.5 ha part of the settlement, the most significant phosphorus concentration was recorded on the highland's edges along the river Šventoji and the stream Dagia. The phosphorus concentration decreases somewhat moving southwards from their confluence but remains sufficiently significant up to grounds of the barrow cemetery and partially in it. The settlement's boundaries run more than 100 m westwards along the Dagia and extend beyond the boundaries of the investigated area. On the whole, the phosphorus concentration in the settlement was not uniform and the changes in the phosphorus values are inconsistent. This should be associated not only with uneven inhabitation but also different activities; phosphorus does not indicate traces of every kind of anthropogenic activity, only certain types of it connected with keeping animals in enclosures, food production, and rubbish zones. On the basis of the data from the P spatial distinction and the test pits, it is possible to make the assump-

tion that the inhabited zone was on the highland's edges along the Šventoji and Dagia. In the part of the settlement further from the water, various other economic activities could have occurred and rubbish or food storage locations could have also been located there.

Ernestas Vasiliauskas

Žagarės (Žvelgaičio) piliakalnis II ir Senosios Žagarės dvarvietė

Žagarės II (Žvelgaičio, kitaip dar vadintas Aukštadvariu (pavyzdžiui, 1647 m. inventoriuje), Plikuoju, Kosciuškos, Aukštuoju kalnu) piliakalnis ir Senosios Žagarės dvarvietė įrengta kairiajame Švėtės krante, plento Joniškis–Žagarė–Naujoji Akmenė kairėje pusėje, ŠR–PV kryptimi besidriekiančio ozo aukščiausioje dalyje. Į ŠR ir PV nuo jo yra 3 ha dydžio papėdės gyvenvietė ir XVII a. kaimavietė.

Žagarės (žemė ir pilis) vardas istoriniuose šaltiniuose minimas 1254, 1271 m. Taip pat Baltramiejaus Hionekės kronikoje aprašyto 1348 m. Kryžiaus žygio į Šiaulių žemę užfiksuotą *Swente* (galima sutapatinti su Švėtės upe) vietovės paminėjimą hipotetiškai būtų galima susieti su Žagare. Senosios Žagarės dvarvietę XVI–XVII a. valdė Syrevičiai, Umiastauskiai, XVIII a. viduryje – Kosciuškos, nuo XVIII a. vidurio su pertraukomis – Kuršo kunigaikščiai (1756–1767, 1776–1784 m.) bei dvarininkas Johanas Fridrichas Medemas (iki 1775 m.) ir galiausiai nuo 1784 m. – Butleriai.

Žagarės piliakalnio II archeologinių tyrinėjimų bei istorinių šaltinių apžvalga, iki 2008 m. surinktos medžiagos analizė yra pateikta atskirame straipsnyje (Vasiliauskas E., Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio ir kapinyno radiniai (Kai kuriais Žagarės XII–XIII a. istorijos klausimais), *LA,* Vilnius, 2008, t. 33, p. 153–186).

2009 m. Žagarės II (Žvelgaičio) piliakalnio papėdės gyvenvietėje, būsimos automobilių sustojimo aikštelės vietoje ištirtas bendras 265 m^2 plotas (žr. *ATL 2009 metais*, V., 2010, p. 72–77).

2010 m. birželio–liepos mėnesiais ŠU tęsė tyrimus Žagarės (Žvelgaičio) piliakalnyje II ir Senosios Žagarės dvarvietėje (23587). Jais siekta lokalizuoti Juliaus Naudužo (1929–1989) 1956 m. atidengtą ir nebaigtą tyrinėti perkasą, III kurso studentus archeologinės praktikos metu supažindinti su lauko ir kabinetinių tyrinėjimų metodika.

Plotas 2 išmatuotas piliakalnio Š kampe, spėjamoje 1956 m. J. Naudužo tyrinėtoje vietoje (1 pav.). Jis yra 10x5 m dydžio (50 m^2) ir sudaro 1,6–3,1 % viso piliakalnio aikštelės ploto. Plotas orientuotas lygiagrečiai piliakalnio aikštelės kraštinėms, ŠR–PV (40–220°) kryptimi, kvadratai ŠR–PV kryptimi pažymėti skaičiais 1–10, PR–ŠV kryptimi – raidėmis A–E. Paviršius nelygus, leidžiasi P kryptimi aikštelės vidurio link, banguotas. Velėnos H_{abs} 83,27–83,88 m.

Tyrinėtame plote išskirti 3–4 sluoksniai, o pagal radinius – 2 horizontai. Radiniai tam tikruose kvadratuose aptikti visuose sluoksniuose, todėl pagal juos daugumoje tyrinėtų kvadratų aiškios stratigrafijos išskirti nepavyko.

Pirmąjį sluoksnį iki 10–26 cm gylio sudarė velėninis sluoksnis – juoda žemė, negausiai maišyta su žvyru. PR sienelėje kv. 3–6 10–12 cm gylyje atsidengė 6 cm storio žvyro tarpsluoksnis.

10–26 cm gylyje atsidengė antrasis sluoksnis – juoda žemė, negausiai maišyta su žvyru